

dr Ewa Lotko
adiunkt, Katedra Finansów Publicznych i Prawa Finansowego
Wydział Prawa Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: e.lotko@uwb.edu.pl
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6847-8308>

Lekcja: Budżet państwa. Źródła dochodów budżetu państwa i kierunki wydatków budżetowych w Rzeczypospolitej Polskiej¹

SŁOWA KLUCZOWE: budżet, ustawa budżetowa, procedura budżetowa, dochody budżetowe, wydatki budżetowe

WPROWADZENIE

Jednym z podstawowych zagadnień finansów publicznych jest pojęcie budżetu państwa, na który składa się przede wszystkim jego strona dochodowa i wydatkowa. W pierwszej kolejności omówione zostało więc pojęcie budżetu państwa. Następnie scharakteryzowano i omówiono elementy ustawy budżetowej, której zasadniczą częścią jest budżet. Zwrócono szczególną uwagę na analizę strony dochodowej oraz wydatkowej budżetu państwa z uwzględnieniem ich struktury oraz wielkości. Podsumowaniem tematu jest omówienie procedury uchwalania ustawy budżetowej ze szczególnym wskazaniem roli poszczególnych organów w nią zaangażowanych.

1. Budżet państwa: pojęcie i cechy

Budżet państwa jest „publicznym bo służącym dobru i jawnym planem finansowym, będącym globalnym, a zarazem szczegółowym zestawieniem przewidywanych dochodów i wydatków państwa, uchwalanym przez Sejm na okres roku budżetowego w formie ustawy budżetowej, będącej obligatoryjną podstawą prowadzenia gospodarki budżetowej.”² **Budżet państwa można więc zdefiniować jako zespół planów finansowych, dotyczących**

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa II” nr projektu NdS-II/SN/0131/2023/01 kwota dofinansowania 431 200,00 zł całkowita wartość projektu” 431 200,00 zł.

² T. Dębowska-Romanowska, Prawo finansowe. Część konstytucyjna wraz z częścią ogólną, Warszawa 2010, s. 190.

przyszłych dochodów i wydatków, przychodów i rozchodów państwa, stanowiącym podstawowy element ustawy budżetowej.

Budżet zatem:

- posiada specyficzną moc – tj. charakter upoważniający (autoryzujący) do pobierania dochodów i dokonywania wydatków budżetowych;
- posiada szczególną formę prawną – tj. ustawy budżetowej uchwalonej przez Sejm, która jest podstawą do prowadzenia gospodarki finansowej państwa;
- posiada szczególny okres obowiązywania – tj. uchwalony na jeden rok budżetowy (rok kalendarzowy), oznacza to, że zawsze zaczyna się 1 stycznia roku budżetowego (np. 1 stycznia 2025 r.) i kończy się 31 grudnia roku budżetowego (np. 31 grudnia 2025 r.);
- jest integralną częścią ustawy budżetowej.

Poza budżetem państwa (budżetem centralnym) funkcjonują budżety jednostek samorządu terytorialnego: gmin, powiatów i województw. Są one uchwalane przez organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego (w gminie – radę gminy, w powiecie – radę powiatu, w województwie – sejmik województwa) w formie uchwał budżetowych na okres roku budżetowego.

2. Ustawa budżetowa

Ustawa budżetowa jest aktem prawnym, wyłączną formą, w jakiej można ustalić budżet.

Jest podstawą do prowadzenia gospodarki finansowej państwa. Składa się z budżetu państwa, załączników oraz postanowień, których obowiązek zamieszczenia w ustawie budżetowej wynika z ustawy o finansach publicznych³ lub z odrębnych ustaw. Oznacza to, że budżet państwa może być uregulowany zarówno w części normatywnej (tekstowej) ustawy budżetowej, w której podane są ogólne (globalne) kwoty (dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów) jak i w stanowiącej jej rozwinięcie - części załącznikowej (tabelarycznej). Podkreślić należy, że zarówno część tekstowa jak i załączniki do ustawy budżetowej mają taką samą moc prawną.

³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1270 ze zm.), dalej powoływana jako: u.f.p.

Część tekstowa ustawy budżetowej określa:

a) Podstawowe wielkości budżetowe:

- łączne (ogólne, globalne) kwoty dochodów i wydatków budżetowych, deficyt budżetu państwa i źródła jego pokrycia (jeżeli różnica między dochodami lub wydatkami jest ujemna) lub nadwyżkę budżetu państwa i jej przeznaczenie (jeżeli różnica między dochodami a wydatkami jest dodatnia);
- łączne kwoty przychodów i rozchodów budżetu państwa, a także saldo przychodów i rozchodów budżetu państwa;
- limity wydatków związane ze stosowaniem stabilizującej reguły wydatkowej;
- łączną kwotę prognozowanych dochodów, wydatków i wyniku budżetu środków europejskich (który został wyodrębniony z budżetu państwa);
- limit zobowiązań z tytułu zaciąganych kredytów i pożyczek oraz emitowanych papierów wartościowych.

b) Autoryzację planów zaliczanych do budżetu i pozostałych załączników (pozwala to na dokonywanie wydatków i pobieranie dochodów budżetowych).

c) Inne postanowienia wynikające z ustawy o finansach publicznych i pozostałych ustaw, np.

- ustalenie liczby etatów w Policji, co wynika z art. 13 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji;
- określenie prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej na rok budżetowy, co wynika z art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Część załącznikowa ustawy budżetowej zawiera:

a) Załączniki w których zawarty jest budżet:

- plan dochodów budżetu państwa;
- plan wydatków budżetu państwa;
- plan przychodów i rozchodów budżetu państwa.

Co ważne, ujęte w budżecie państwa **kwoty dochodów i przychodów – stanowią prognozy**, co oznacza, że ich faktyczne wykonanie może być zarówno wyższe, jak i niższe od wielkości przyjętych w budżecie, zaś **kwoty wydatków oraz łączne kwoty rozchodów – stanowią**

nieprzekraczalny limit. Możemy zatem mówić o prognostycznym charakterze dochodów i przychodów oraz dyrektywnym charakterze wydatków i rozchodów.

b) Pozostałe załączniki:

- plany budżetu środków europejskich;
- plany finansowe wybranych jednostek sektora finansów publicznych, np. Funduszu Promocji Kultury Fizycznej; Funduszu Wsparcia Policji; Funduszu Cyberbezpieczeństwa (stanowiące załącznik nr 13 do ustawy budżetowej na 2024 rok); czy państwowych osób prawnych: np. Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej; Ojcowskiego Parku Narodowego; Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (stanowiące załącznik nr 14 do ustawy budżetowej na 2024 rok);
- zestawienie zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego odrębnymi ustawami, np. wydawanie dowodów osobistych; udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej; prowadzenie ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- zestawienie dotacji przedmiotowych, podmiotowych i celowych;
- zestawienie, w układzie zadaniowym, programów wieloletnich: np. Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009–2032; Program Rozwoju Talentów Informatycznych na lata 2019–2029; Narodowy Program Transplantacyjny (stanowiący załącznik nr 10 do ustawy budżetowej na 2024 rok).

3. Dochody budżetu państwa

Dochody budżetu państwa to dochody publiczne, które nie są przypisane jednostkom samorządu terytorialnego ani innym jednostkom sektora finansów publicznych, zasilają więc wyłącznie budżet państwa (budżet centralny). Dochody budżetu państwa ustanawiane są przez organy władzy publicznej oraz wymagają wyraźnej podstawy **ustawowej** do ich poboru, samo umieszczenie w ustawie budżetowej zapisu o dochodach z określonego źródła nie stanowi podstawy do ich poboru.⁴ Stąd **do ustanowienia dochodów budżetu państwa konieczna jest podstawa prawna w postaci odrębnej ustawy** (np. ustawy o podatku od towarów i usług⁵;

⁴ P. Woltanowski, [w:] Podstawy prawa finansów publicznych, red. J.M. Salachna, Warszawa 2024, s. 141.

⁵ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2024 r. poz. 361).

ustawy o podatku akcyzowym⁶; ustawy o dokumentach paszportowych⁷; ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁸).

Zgodnie z treścią art. 111 u.f.p. wyodrębnia się katalog podatkowych i niepodatkowych dochodów budżetu państwa. Podział dochodów budżetowych ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1. Podatkowe i niepodatkowe dochody budżetu państwa

Dochody podatkowe:	Dochody niepodatkowe:
- podatek od towarów i usług; - podatek akcyzowy; - podatek od gier; - podatek dochodowy od osób prawnych; - podatek dochodowy od osób fizycznych; - podatek od wydobycia niektórych kopalin, - podatek od niektórych instytucji finansowych; - podatek od sprzedaży detalicznej; - podatek tonażowy	- dochody pobierane przez państwowe jednostki budżetowe – stanowią one prawie 70% wszystkich dochodów niepodatkowych; - 25% dochodów z ceł, reszta jest dochodem budżetu ogólnego UE; - wpłaty z zysku NBP; - wpłaty wnoszone przez jednostki samorządu terytorialnego (np. w tzw. „mechanizmie Janosikowym” w subwencji ogólnej); - opłaty wnoszone na rzecz państwa – w tym opłata paszportowa, opłata konsularna, opłaty sądowe w sprawach cywilnych, w sprawach karnych, opłaty związane z ochroną wynalazków, a także część dochodów z opłaty cukrowej, które nie przypadają NFZ; - 15% zysków banków państwowych, przedsiębiorstw państwowych i jednoosobowych spółek Skarbu Państwa; - wpłaty z tytułu dywidendy;

⁶ Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1542 ze zm.).

⁷ Ustawa z dnia 27 stycznia 2022 r. o dokumentach paszportowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1063).

⁸ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959).

	- wpłaty nadwyżki środków finansowych agencji wykonawczych; - dochody z najmu i dzierżawy oraz z innych umów o podobnym charakterze, dotyczące składników majątkowych Skarbu Państwa; - odsetki od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych państwowych jednostek budżetowych lub organów władzy publicznej; od udzielonych z budżetu państwa pożyczek; - grzywny, mandaty i kary pieniężne; - spadki, zapisy i darowizny w postaci pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa; - dochody ze sprzedaży majątku, rzeczy i praw, niestanowiące przychodów; – szeroko pojęte środki europejskie
--	---

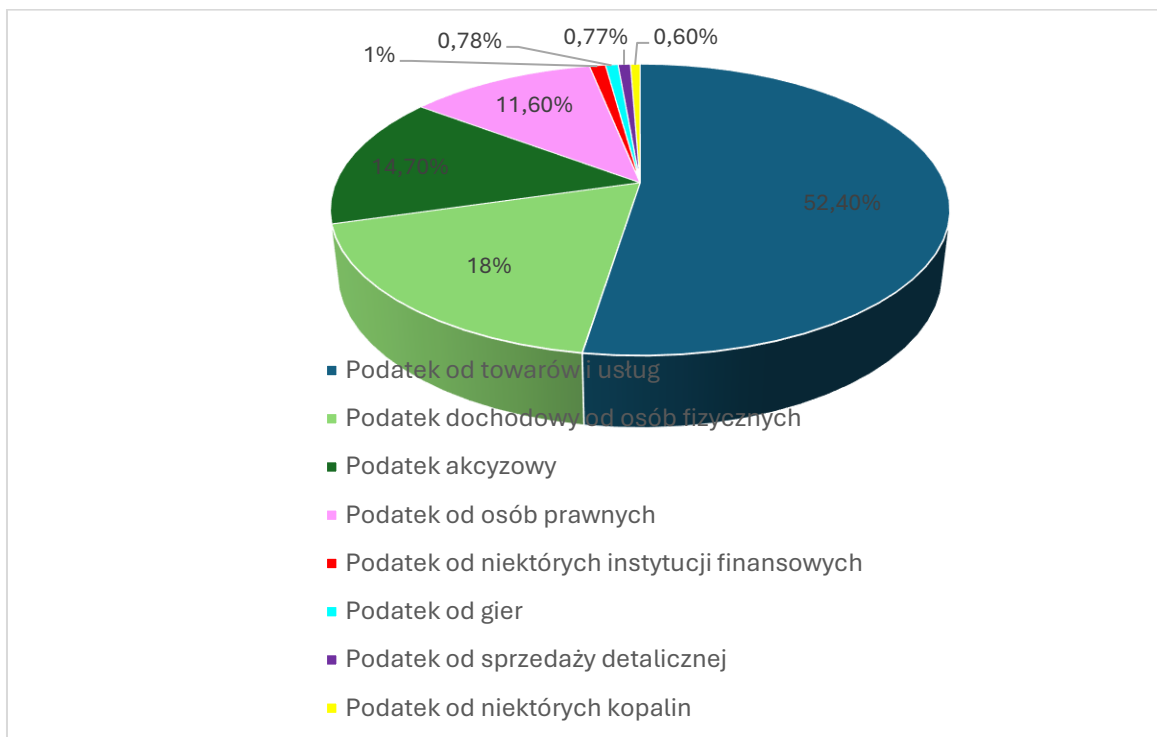
Źródło: P. Woltanowski, [w:] Podstawy finansów publicznych, red. J.M. Salachna, Warszawa 2024, s. 142.

Zgodnie z ustawą budżetową na rok 2024⁹ dochody budżetu państwa zaplanowano na kwotę 682.375.747 tys. zł, w tym dochody podatkowe na kwotę 603.917.185 tys. zł, zaś dochody niepodatkowe na kwotę 74.534.657 tys. zł. Oznacza to, że **dochody podatkowe stanowią 88,5% dochodów ogółem budżetu państwa**. Najbardziej wydajnym podatkiem, czyli przynoszącym **największe wpływy do budżetu państwa, jest podatek od towarów i usług, stanowiący odpowiednio: 46,37% wszystkich dochodów budżetowych i 52,50% dochodów podatkowych**. Przytoczone dane wskazują na dominującą rolę dochodów podatkowych w dochodach budżetu państwa, przy znacznej przewadze podatku od towarów i usług. Procentowy udział poszczególnych podatków w całościowej (globalnej) kwocie dochodów podatkowych obrazuje poniższy wykres. Wynika z niego, że **najbardziej dochodowymi źródłami podatków oprócz podatku od towarów i usług (52,40%) są także**

⁹ Ustawa budżetowa na rok 2024 z dnia 18 stycznia 2024 r. (Dz.U. poz. 122).

podatek dochodowy od osób fizycznych (18%), podatek akcyzowy (14,7%) oraz podatek od osób prawnych (11,60%).

Wykres 2. Procentowy udział poszczególnych podatków w całkowitej kwocie dochodów podatkowych w 2024 r.

Źródło: Opracowanie na podstawie ustawy budżetowej na rok 2024.

4. Kierunki (przeznaczenie) wydatków budżetu państwa

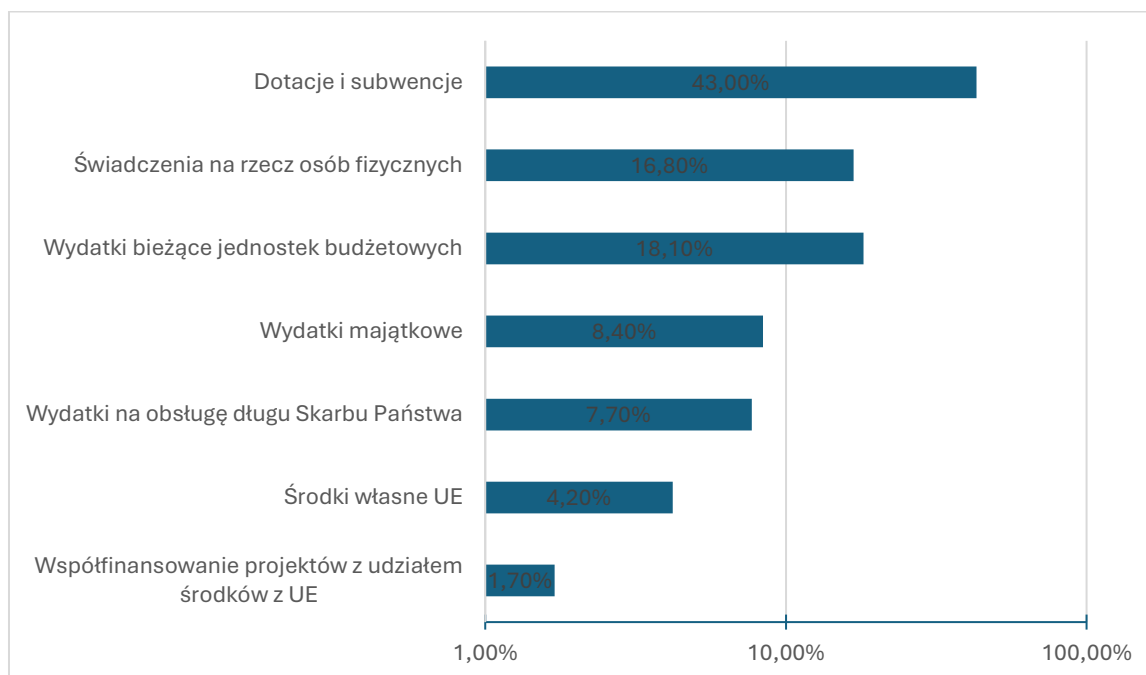
Wydatki budżetu państwa stanowią rozdysponowania środków przeznaczanych z budżetu państwa na realizację zadań publicznych przez państwo, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki sektora finansów publicznych. **Ujęte w ustawie budżetowej kwoty wydatków mają charakter nieprzekraczalnych limitów.**

Zgodnie treścią z art. 112 u.f.p. wydatki przeznacza się na: funkcjonowanie organów władzy publicznej, w tym organów administracji rządowej, organów kontroli i ochrony prawa oraz sądów i trybunałów; zadania wykonywane przez administrację rządową; subwencje ogólną dla jednostek samorządu terytorialnego, subwencje dla podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz subwencje dla partii politycznych; dotacje dla jednostek samorządu terytorialnego; wpłaty do budżetu Unii Europejskiej (zwane „środkami własnymi Unii Europejskiej”); dotacje

na zadania określone odrębnymi ustawami; obsługę długu publicznego; wkład krajowy na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich.

Systematykę wydatków budżetu państwa określa art. 124 ustawy o finansach publicznych. Wskazuje on na **siedem grup wydatków, uwzględniając kryterium ich przeznaczenia**. Kwoty poszczególnych grup wydatków z uwzględnieniem kryterium przeznaczenia (zaplanowanych na rok 2024) prezentuje poniższe zestawienie.

Wykres 3. Udział poszczególnych grup wydatków w całościowej (globalnej) kwocie wydatków budżetowych zaplanowanych w ustawie budżetowej na rok 2024

Źródło: opracowanie P. Woltanowski, op. cit., s. 145.

Z powyższego zestawienia wynika, że transferami z budżetu państwa zasilającymi w największym stopniu zróżnicowane podmioty są dotacje i subwencje. Są one wydatkiem budżetu państwa i jednocześnie dochodem podmiotu je otrzymującego.¹⁰ **Dotacje** są to podlegające szczególnym zasadom rozliczania środki z budżetu państwa (ale też i z budżetu jednostek samorządu terytorialnego oraz państwowych funduszy celowych) przeznaczone na całościowe pokrycie lub dofinansowanie kosztów wykonania zadania publicznego. Aby udzielić dotacji, musi istnieć odpowiednia podstawa prawna (np. u.f.p.). Dotacja musi być

¹⁰ Z. Ofiarski, Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego, Warszawa 2002, s. 24.

w całości przeznaczona na wykonywanie zadań publicznych. W przypadku pobrania dotacji w nadmiernej wysokości, niewykorzystania jej w terminie, czy też niezgodnego z przeznaczeniem jej wydatkowania podlega ona obowiązkowemu zwrotowi. Istnieją trzy rodzaje dotacji:

- a) **dotacja celowa - jest formą dofinansowania lub finansowania określonego zadania**, np. dotacja udzielona z budżetu państwa dla gminy z przeznaczeniem na organizację przez gminę wyborów prezydenckich,
- b) **dotacja przedmiotowa - jest dopłatą do cen jednostkowych wyrobów lub usług, które mają istotne znaczenie społeczno-gospodarcze**, np. dopłata do posiłków sprzedawanych w barze mlecznym, co powoduje, że cena posiłku dla nabywcy jest tańsza o kwotę dopłaty,
- c) **dotacja podmiotowa - jest dofinansowaniem działalności bieżącej podmiotów określonych w odrębnych aktach prawnych**, np. na podstawie art. 28 ust. 2 ustawy o Akademii Kopernikańskiej¹¹ minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki przyznaje Akademii dotację podmiotową na upowszechnianie i promocję Narodowego Programu Kopernikańskiego.

Subwencje z kolei to świadczenia pieniężne z budżetu państwa o charakterze co do zasady bezzwrotnym, o nieokreślonym ściśle przeznaczeniu, które przekazywane są określonym podmiotom na zasadach ustalonych wyłącznie w drodze ustawy. Wymienia się ich następujące rodzaje:

- a) **subwencja ogólna** - przyznawana jest dla jednostek samorządu terytorialnego. O jej przeznaczeniu decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego (rada gminy, rada powiatu, sejmik województwa),
- b) **subwencja dla podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki** - o jej przeznaczeniu decyduje podmiot, który ją otrzymał,
- c) **subwencja dla partii politycznych** - jej wysokość zależy od poparcia danej partii w wyborach.

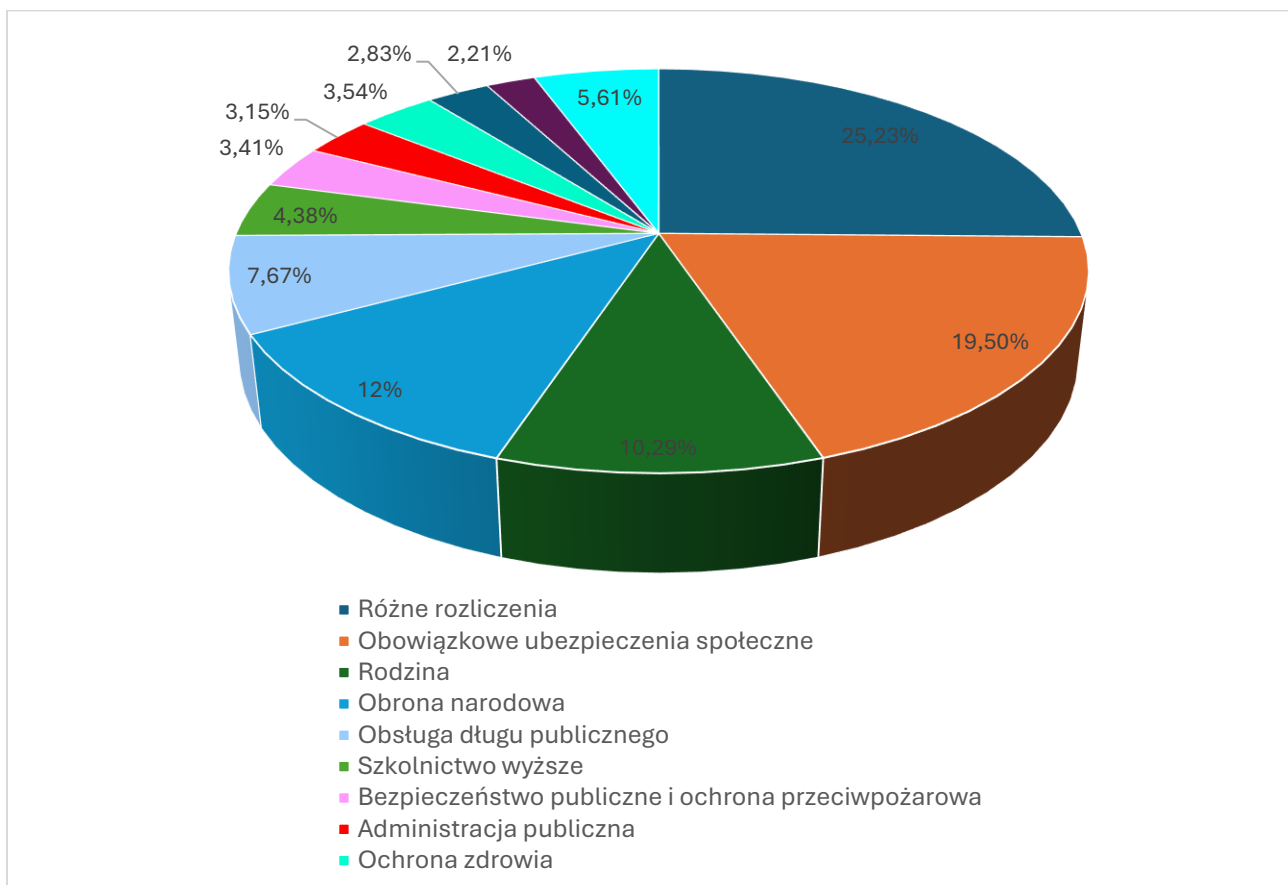
Drugą pod względem wielkości grupę wydatków budżetowych, stanowią **świadczenia na rzecz osób fizycznych**. Są to świadczenie kierowane bezpośrednio lub pośrednio do osób fizycznych, np. emerytury, stypendia, zasiłki, dopłaty do leków. Co istotne świadczeniami na

¹¹ Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o Akademii Kopernikańskiej (Dz.U. z 2024 r. poz. 463).

rzecz osób fizycznych nie są wynagrodzenia. Wynagrodzenia i uposażenia osób zatrudnionych w państwowych jednostkach budżetowych (np. sądach, zakładach karnych, Policji) oraz składki naliczane od tych wynagrodzeń i uposażeń, zakupy towarów i usług, jak i koszty utrzymania oraz inne wydatki związane z funkcjonowaniem jednostek budżetowych, stanowią trzecią pod względem wielkości grupę wydatków budżetowych, **mianowicie wydatki bieżące jednostek budżetowych**. Kolejna grupa - **wydatki majątkowe** – obejmują: wydatki na zakup i objęcie akcji oraz wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego. Są to także wydatki na inwestycje państwowych jednostek budżetowych oraz dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów inwestycji realizowanych przez państwowe jednostki budżetowe. **Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa** – obejmują w szczególności wydatki budżetu państwa z tytułu oprocentowania i dyskonta od skarbowych papierów wartościowych, oprocentowania zaciągniętych kredytów i pożyczek, a także koszty związane z emisją skarbowych papierów wartościowych. Co istotne sama spłata długu jest rozchodem, nie wydatkiem. **Środki własne Unii Europejskiej** – obejmują udział we wpływach z cel, opłat rolnych i cukrowych, środki obliczone na podstawie podatku od towarów i usług oraz środki obliczone na podstawie wartości rocznego dochodu narodowego brutto. Są to więc składki przekazywane przez Polskę (tak jak i inne państwa członkowskie) na rzecz UE. **Współfinansowanie projektów z udziałem środków UE** – obejmuje głównie wydatki budżetu środków europejskich, które nie podlegają refundacji, np. wydatki na realizację pomocy technicznej.

Wysokość zaprezentowanych grup wydatków budżetu państwa ujmowana jest corocznie w załączniku 2 do ustaw budżetowych, w którym prezentowane są zbiorcze zestawienia wydatków budżetu państwa według działów. Najważniejsze działy w ujęciu przedmiotowym wydatków budżetu państwa przedstawia poniższe zestawienie.

Wykres 4. Udział wydatków budżetowych w poszczególnych działach w wydatkach budżetu państwa ogółem w 2024 r.

Źródło: Opracowanie na podstawie ustawy budżetowej na rok 2024 z dnia 18 stycznia 2024 r. (Dz.U. poz. 122).

5. Procedura budżetowa: etapy procedury budżetowej, organy odpowiedzialne i ich rola

Ustawa budżetowa, zawierająca budżet państwa jest ustawą zajmującą szczególną pozycję w polskim porządku prawnym. Przygotowanie projektu, uchwalenie i wykonywanie ustawy budżetowej wymaga specjalnej, określonej przepisami Konstytucji RP, ustawy o finansach publicznych oraz regulaminami Sejmu RP i Senatu RP procedury, zwanej procedurą budżetową. Określa ona zarówno kompetencje poszczególnych organów zaangażowanych na

kolejnych jej etapach, jak i określone, specyficzne terminy, których nieprzestrzeganie w skrajnych przypadkach może doprowadzić do możliwości rozwiązania parlamentu.¹²

Szczególną rolę w opracowaniu projektu ustawy budżetowej odgrywa Minister Finansów. Na początku prac nad budżetem na rok przyszły przedstawia on Radzie Ministrów założenia projektu budżetu państwa, uwzględniając kierunki działań i ustalenia przyjęte w Wieloletnim Planie Finansowym Państwa (jest on bowiem podstawą przygotowania projektu ustawy budżetowej). Kompetencje poszczególnych organów zaangażowanych w kolejne etapy procedury budżetowej przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 2. Kompetencje określonych organów w zakresie ustawy budżetowej

PROJEKT USTAWY BUDŻETOWEJ	
Rada Ministrów	- posiada wyłączną inicjatywę ustawodawczą w zakresie ustawy budżetowej, ustawy o prowizorium budżetowym, zmiany ustawy budżetowej, - uchwala projekt budżetu państwa, - przedkłada Sejmowi najpóźniej na 3 miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego (tj. najpóźniej do 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy) projekt ustawy budżetowej na rok następny. W wyjątkowych wypadkach (np. w sytuacji wprowadzenia stanu nadzwyczajnego) możliwe jest późniejsze przedłożenie projektu
Sejm RP	- uchwala budżet państwa na rok budżetowy w formie ustawy budżetowej
Senat RP	- może uchwalić poprawki do ustawy budżetowej w ciągu 20 dni od dnia otrzymania jej z Sejmu
Prezydent RP	- podpisuje w ciągu 7 dni ustawę budżetową albo ustawę o prowizorium budżetowym przedstawioną przez Marszałka Sejmu. Do ustawy budżetowej i ustawy o prowizorium budżetowym nie stosuje się przepisu art. 122 ust. 5 Konstytucji, tzn. Prezydent nie może przekazać ustawy Sejmowi do ponownego rozpatrzenia (brak tzw. veta prezydenckiego),

¹² E. Ruśkowski, *Finanse publiczne i prawo finansowe. Instrumenty prawnofinansowe i warunki ich stosowania*, Białystok 2018, s. 190.

	- może złożyć wniosek do Trybunał Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności przepisów ustawy budżetowej, - może w ciągu 14 dni zarządzić skrócenie kadencji Sejmu jeżeli w ciągu 4 miesięcy od dnia przedłożenia Sejmowi projektu ustawy budżetowej (tj. do 30 stycznia roku budżetowego) nie zostanie ona mu przekazana do podpisu
Trybunał Konstytucyjny	- orzeka nie później niż w ciągu 2 miesięcy od dnia złożenia mu wniosku przez Prezydenta w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy budżetowej albo ustawy o prowizorium budżetowym przed jej podpisaniem
PROWADZENIE GOSPODARKI FINANSOWEJ	
Rada Ministrów	- prowadzi gospodarkę finansową na podstawie przedłożonego projektu ustawy jeżeli ustawa budżetowa albo ustawa o prowizorium budżetowym nie weszły w życie w dniu rozpoczęcia roku budżetowego, - kieruje wykonaniem budżetu państwa oraz uchwała zamknięcie rachunków państwowych i sprawozdanie z wykonania budżetu
SPRAWOZDANIE Z WYKONANIA USTAWY BUDŻETOWEJ	
Rada Ministrów	- w ciągu 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego przedkłada Sejmowi sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej wraz z informacją o stanie zadłużenia państwa
Najwyższa Izba Kontroli	- przedkłada Sejmowi: analizę wykonania budżetu państwa oraz opinię w przedmiocie absolutorium dla Rady Ministrów
Sejm RP	- rozpatruje przedłożone sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej i po zapoznaniu się z opinią NIK podejmuje, w ciągu 90 dni od dnia przedłożenia mu sprawozdania, uchwałę o udzieleniu lub o odmowie udzielenia Radzie Ministrów absolutorium

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozdz. X Konstytucji RP - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Podsumowanie

Budżet państwa jest podstawowym planem finansowym obejmującym dochody i wydatki oraz przychody i rozchody państwa, ujęte w okresie jednego roku budżetowego. Budżet jest również upoważnieniem dla władzy wykonawczej do pobierania dochodów oraz dokonywania wydatków budżetowych. Struktura wydatków budżetowych pokazuje, że z jednej strony budżet państwa nastawiony jest głównie na zapewnienie bezpieczeństwa i zabezpieczenia socjalnego, z drugiej strony widać jak dużym wydatkiem budżetowym jest obsługa długu publicznego, co niestety świadczy o jego wysokości. Niemniej jednak wielkość poszczególnych grup wydatków budżetowych w danym roku budżetowym pokazuje w jaki sposób realizowana jest polityka finansowa państwa.

LITERATURA WYKORZYSTANA W PRACY:

Dębowska-Romanowska T., Prawo finansowe. Część konstytucyjna wraz z częścią ogólną, Warszawa 2010.

Ofiarski Z., Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego, Warszawa 2002.

Salachna J. M. (red.), Podstawy prawa finansów publicznych, Warszawa 2024.

Ruśkowski E., Finanse publiczne i prawo finansowe. Instrumenty prawnofinansowe i warunki ich stosowania, Białystok 2018.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (rozdz. X)

Ustawa o finansach publicznych

Ustawa budżetowa na rok 2024, <https://www.gov.pl/web/finanse/budzet-na-2024-r>

SCENARIUSZ DO LEKCJI**Budżet państwa. Źródła dochodów budżetu państwa i kierunki wydatków budżetowych w Rzeczypospolitej Polskiej****Cele:**

- kształtowanie w uczniu umiejętności analitycznego myślenia i zadawania pytań,
- zapoznanie ucznia z cechami budżetu państwa i jego rolą w państwie,
- zapoznanie ucznia z elementami ustawy budżetowej,
- zapoznanie ucznia z kategoriami dochodów budżetowych oraz kierunkami wydatków budżetowych

Planowane efekty kształcenia:

- uczeń zna źródła dochodów budżetu państwa, i potrafi podać przykłady dochodów podatkowych i niepodatkowych budżetu państwa,
- uczeń zna kierunki (grupy) wydatków budżetowych,
- uczeń umie przedstawić, które źródła dochodów budżetu państwa zasilają budżet w największym stopniu,
- uczeń umie samodzielnie określić na jakie kategorie wydatków są dokonywane największe transfery z budżetu państwa,
- uczeń zna z jakich elementów składa się ustawa budżetowa,
- uczeń umie wskazać kompetencje poszczególnych organów zaangażowanych w procedurę budżetową

Metody i formy pracy: wykład, dyskusja, praca w grupie, graf

Przebieg lekcji:

- WSTĘP: czynności organizacyjne, zapoznanie uczniów z tematem i celami lekcji.
- ROZWINIĘCIE: w nawiązaniu do zajęć poprzednich nauczyciel prosi uczniów o odpowiedź na pytanie jakie miejsce w systemie finansów publicznych zajmuje budżet państwa? Następnie nauczyciel przechodzi do mówienia definicji budżetu oraz ustawy budżetowej. Dzieli klasę na grupy, każdej rozdaje wycinek części normatywnej ustawy budżetowej. Następnie prosi o

omówienie jej elementów: podstawowych wielkości budżetowych, załączników do ustawy budżetowej oraz wskazanie przykładów postanowień, których zamieszczenie wynika z innych ustaw.

Następnie nauczyciel prezentuje załącznik nr 1 do ustawy budżetowej, w której wyszczególnione są dochody budżetu państwa. Zadaniem uczniów jest wskazanie, które z nich zasilają budżet w największym zakresie. Następnie nauczyciel prezentuje uczniom załącznik nr 2 do ustawy budżetowej, w którym znajduje się zestawienie zbiorcze wydatków budżetu państwa. Zadaniem uczniów jest wskazanie grup wydatków uwzględniając kryterium ich przeznaczenia oraz określenie, na które grupy wydatków przeznaczone są największe transfery z budżetu państwa oraz jaki jest udział wydatków budżetowych w poszczególnych działach w wydatkach budżetu państwa ogółem w danym roku budżetowym.

Po analizie dochodów i wydatków budżetowych, nauczyciel dzieli klasę na 6 grup. Każda z grup na podstawie rozdz. X Konstytucji RP ma za zadanie omówić kompetencje jednego organu zaangażowanego w procedurę przygotowania, uchwalania i wykonywania ustawy budżetowej (tj. kompetencje: Prezydenta RP, Rady Ministrów, Sejmu RP, Senatu RP, Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego). Przedstawiciel każdej grupy losuje kartkę z nazwą organu.

ZAKOŃCZENIE: nauczyciel proponuje stworzenie mapy pojęć i definicji związanych z budżetem państwa.

Nauczyciel podsumowuje lekcję.

Zadania/pytania kontrolne:

- 1) Jak rozumiesz słowa Margaret Thatcher *„Nie ma czegoś takiego jak publiczne pieniądze. Jeśli rząd mówi, że komuś coś da, to znaczy, że zabierze tobie, bo rząd nie ma żadnych własnych pieniędzy.”*
- 2) Na podstawie art. 219 Konstytucji RP proszę wskazać cechy budżetu państwa oraz na podstawie art. 109 u.f.p. wskazać cechy ustawy budżetowej. Jaka zachodzi relacja obu pojęć?
- 3) Na które grupy wydatków budżetowych Twoim zdaniem powinny być przeznaczone największe transfery z budżetu państwa?
- 4) Za pomocą jakich instrumentów państwo mogłoby zachęcić podatników do płacenia podatków, zważywszy, że są one źródłem zasilającym budżet w ok. 90%?

- 5) Co Twoim zdaniem motywuje osobę prowadzącą działalność gospodarczą do płacenia podatków?
- 6) Zakładając, że Twój sąsiad zlecił wyremontowanie mieszkania swojemu koledze i nie zawarł z nim oficjalnie umowy, unikając w ten sposób płacenia podatku, to co by nim kierowało?
- 7) Jaką rolę w procedurze budżetowej odgrywa Rada Ministrów, Sejm, Senat, Prezydent RP?

